

УМОВИ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ УЧАСНИКІВ СТУДЕНТСЬКИХ ХУДОЖНІХ КОЛЕКТИВІВ

Геннадій БРОДСЬКИЙ (Кіровоград)

У статті йдеться про особливості формування та розвитку естетичних смаків студентів – учасників аматорських художніх колективів у рамках сучасної гуманітарно-культурологічної парадигми.

В статті розглядаються особливості формування та розвитку естетичних смаків студентів – учасників аматорських художественних колективів в рамках сучасної гуманітарно-культурологічної парадигми.

Ключові слова: естетичний смак, студенти, музика, аматорська діяльність.

Постановка проблеми. На етапі вступу до самостійного життя, в період оволодіння професією в психології людини відбуваються істотні зміни, що стосуються свідомості та діяльності, динаміка яких найбільш помітна в соціальній групі студентства. Завдання педагогіки і психології вищої школи – визначити і створити умови розвитку особистості в студентському віці.

Одним із чинників формування особистості є естетичне виховання. Як цілеспрямований процес формування розвиненої естетичної свідомості і смаку, здатності сприймати і цінувати прекрасне в суспільному житті, природі, мистецтві, потреби і здатності творити “за законами краси”, естетичне виховання нерозривно пов’язане з іншими сторонами цілісного виховного процесу і, ніби “пронизуючи” їх, багато в чому зумовлює його ефективність. Здійснення процесу естетичного виховання не обмежується рамками дошкільної установи, школи, а продовжується і на подальших етапах життя і розвитку людини. Цим обумовлюється актуальність проблеми безперервної естетичної освіти і розвитку естетичного смаку особистості майбутнього педагога. Особливе місце в цьому процесі займає аматорська студентська художня

творчість, яка об'єднує молодих людей і має потужний виховний потенціал.

Розглядаючи аматорство як активний чинник розвитку естетичних смаків молоді, необхідно уточнити його реальні риси й низку організаційно-педагогічних моментів, що визначають сутність діяльності студентського аматорського художнього колективу. Отже, **мета роботи** полягає у розкритті особливостей формування та розвитку естетичних смаків студентів – учасників аматорських художніх колективів у рамках сучасної гуманітарно-культурологічної парадигми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні соціальний обов'язок молодої людини виявляється в її здатності до творчого засвоєння цінностей культури, до постійного культурного самовдосконалення, до свідомого переборювання внутрішньої душевної інерції. В. Андрущенко слушно зауважив, що людина повинна замислитися над своїм життям і навчитися володіти собою в ім'я культурного саморозвитку [1]. Адже справжня культура набувається тільки за умови власної активності, прагнення постійно вбирати джерела духовного життя. Як стверджує І. Бех, “ціннісна система людини розуміється як складно побудований регулятор людської життєдіяльності, який відображає в своїй структурній організації і змісті особливості об'єктивної дійсності, що охоплює і зовнішній для людини світ, і саме людину в усіх її об'єктивних характеристиках” [2, 17].

Важливу роль у формуванні та розвитку духовності в людині відіграє художня культура, зокрема мистецтво. А. Маслоу стверджує: якщо сучасна дійсність вимагає орієнтації на гуманістичні завдання освіти, на необхідність молодого покоління якомога активніше просуватися до актуалізації своїх потенцій, то єдиний існуючий сьогодні вид освіти, що містить хоча б слабкий натяк на ці завдання – художня освіта [3, 101 – 102]. Невербальне виховання, здійснюване за допомогою мистецтва, лежить в основі нового типу освіти і виховання, який сприяє становленню нової людини, названої Гераклітовою, тобто такої, яка не боїться змін, знаходиться в постійному русі, мужньої, самостійної, творчої, здатної довіряти собі та імпровізувати. Таким чином, мистецтво, справляючи комплексний всебічний вплив на студентів, сприяє, на думку К. Платонова, розвитку морально-етичних та інтелектуальних почуттів, гуманістичного світогляду, творчої діяльності.

Отримані результати. Естетичний смак – це властивість особистості естетично сприймати, відчувати, розуміти, оцінювати і творчо відноситися до явищ дійсності і творів мистецтва; здатність, що інтегрує найважливіші

рисни етичної і естетичної свідомості, характеризує рівень естетичного розвитку людини, коригує установку її діяльності. При цьому через естетичну інформацію в естетичному смаку закріплюються об'єктивні норми і суб'єктивні переваги, які виступають особистісними критеріями естетичної оцінки. Розвиненість естетичного смаку залежить від того, наскільки об'єктивними є ці критерії по відношенню до різноманітних естетичних явищ. Людина повинна не тільки сприймати, переживати, розуміти і оцінювати естетичні явища, але й творити за законами краси. Тому процес розвитку смаку – це процес, яким можливо і необхідно управляти.

Відомо, що музично-практичне навчання в колективі пов'язане з виконавською діяльністю: від того, наскільки успішно студенти зможуть засвоїти практичні навички гри на музичних інструментах, залежить якість виконання творів. Але тут часто не враховується найважливіший принцип діяльності музично-виконавського колективу – єдність художнього і технічного в засвоєнні студентами музичного матеріалу.

Досягнення колективу аматорської художньої творчості повинні оцінюватися в залежності від того, які саме якості і властивості особистості, як і в процесі якої діяльності вдалося розвинути. Виходячи з цього, навчальний процес в аматорських художніх колективах треба будувати з урахуванням освітньо-виховних завдань, не обмежуючись набуттям учасниками лише технічних, виконавських навичок. Адже навчання майстерності в музичній творчості повинне забезпечувати “не тільки формування навичок і розвиток здібностей, але й вдосконалення естетичного смаку” [4, 129]. Тим більше, що навички музичного мистецтва – це не лише розвиток виконавського апарату, це, перш за все, навички слухового усвідомлення і образно-емоційного переживання виконуваної музики – явища мислення і психіки. Отже, в процесі художньо-мистецької діяльності у студентів необхідно сформувати як виконавську, так і загальну музично-естетичну культуру, розвинути їхню почуттєву сферу, забезпечити глибоке осягнення музикантами естетичних понять, образної системи художнього твору, підняти виконавця-аматора до рівня засвоєння ним справжнього мистецтва, краси і естетичної творчості. Тільки уміле використання організаційних і методичних умов у поєднанні з цілеспрямованим впливом на етично-естетичну свідомість студентів може суттєво вплинути на розвиток їхніх естетичних смаків.

Організаційні умови сприяють переходу музично-естетичних знань, умінь і навичок

музикантів-аматорів в їх внутрішні дії. Вони повинні враховувати:

- забезпечення стабільного складу учасників і регулярність занять в колективі;
- наявність суспільно-значущої мети при єдності поглядів студентів на шляхи її досягнення;
- постійне функціонування колективу при чіткій організаційній демократичній структурі;
- позитивний характер емоційних зв'язків між учасниками колективу;
- поєднання діалектичної стійкості і динамізму учасників колективу;
- відкриті широкі зовнішні зв'язки.

Разом з тим, аматорський художній колектив може стати ефективним чинником розвитку естетичних смаків молоді, коли навчально-виховний процес буде наповнений таким змістом і обумовлений такою методикою, що забезпечать реалізацію різноманітних форм естетичної діяльності учасників.

Робота по розвитку естетичних смаків учасників аматорських художніх колективів проводиться за двома напрямками: *вербальний*, що включає бесіди, розповіді, лекції на теми естетики побуту, культури поведінки, моди; *музично-виховний*, який здійснюється при навчанні студентів грі на інструменті і утворює разом з ним єдиний педагогічний процес.

Обидва напрямки тісно пов'язані між собою як за формами і методами організації, так і за кінцевою метою – підготовка художньо освіченого, етично вихованого, музично грамотного і естетично розвинутого аматора-музиканта. Навчально-виховний процес в художньо-творчому колективі вимагає використання різноманітних форм музично-естетичної діяльності, серед яких ми умовно виділяємо основні, додаткові і форми музичної самоосвіти.

До *основних форм* відноситься: прослуховування і виконання музики, її аналіз; бесіди і розповіді про музику, композиторів, музикантів-виконавців і т. ін. Така робота повинна охоплювати всіх учасників колективу. При цьому враховується різноманітність тематичного матеріалу, бесід і розповідей: від творчості одного композитора (виконавця) до загальних проблем мистецтва, його впливу на суспільне життя і відображення в музиці важливих соціально-історичних подій.

Додаткові форми – відвідини студентами концертів, музичних спектаклів, репетицій і виступів професійних і аматорських виконавських колективів, зустрічі і обговорення з їхніми учасниками різноманітних питань в галузі музичної культури і мистецтва,

екскурсії до музеїв, виставкових залів, по історичних і пам'ятних місцях краю, участь музикантів-аматорів в роботі художніх любительських об'єднань, музичних лекторіїв; організація лекцій-концертів і т. ін.

Формами музичної самоосвіти є самостійні заняття учасників колективу. Це розширює і поглиблює отримані ними в колективі знання з теорії і історії музики, музичної грамоти, гармонії, інструментування, загальних проблем мистецтва.

Аматорські художні колективи мають великі можливості для залучення учасників до музично-естетичної культури за допомогою різноманітних форм художньої діяльності. Так, в процесі навчально-репетиційних занять можна спланувати час для слухання музики, що супроводжується бесідами і розповідями; використання ілюстрацій до них з області літератури, образотворчого мистецтва, театру, кіно і т. ін. Деякі аматорські колективи мають досвід організації слухання музики поза регламентом навчальних занять. Позитивно зарекомендували себе такі доступні кожному колективу форми, як вечори слухання музики, диспути з питань музичного мистецтва, лекції-концерти і т. ін.

Наведені форми художньо-естетичної діяльності вимагають від керівника аматорського колективу чіткої організації і продуманості змістовної сторони кожного заходу з обов'язковим урахуванням музично-естетичної підготовки студентів, яка потребує постійного вдосконалення.

Як зазначає О. Серов, мистецтво тільки тоді може процвітати, коли для нього підготовлений ґрунт, а цей ґрунт готується великим розумінням і співчуттям, освіченістю смаку [5, 35 – 70]. Але, як відомо, "освіченість смаку" – поняття складне і неоднорідне. Ми вважаємо, що умовно смак можна охарактеризувати як "усвідомлений" і "неусвідомлений". Так, "усвідомлений" виступає на рівні норми оцінки, тобто він є нормативним і нерідко відрізняється чистим, "голим" професіоналізмом, а обумовлюється тим, що музиканти, як зазначає В. Медушевський, віртуозно володіючи навичками розпізнання складних форм, гармоній, контрапунктів, в той же час неадекватно сприймають інтонаційну мову масового пісенного мистецтва; інтонації побутової музики не перевертають їм душу, не захоплюють їх емоційно глибиною, а навпроти, помилково оцінюються як дуже прості, примітивні. Така установка смаку не йде на користь культурі [6, 14].

"Неусвідомлений" смак виникає на рівні лише почуттєвого сприйняття. Але традиція виконувати в аматорському колективі лише масові пісні і п'єси "прикладного" характеру,

без сформованого глибокого і стійкого інтересу до класичної музики минулого і сьогодення обідняє естетичну свідомість студентів. Прості музичні твори не вимагають від музикантів-аматорів тієї інтелектуальної напруги, без якої неможливе цілісне, адекватне сприйняття, розуміння і переживання класичних музичних творів, що піднімають серйозні моральні, етичні і соціальні проблеми. Адаже для пісенного жанру основним критерієм є єдність і взаємодія слова і наспіву, що певною мірою полегшує його сприйняття і передачу. Окрім того, в простих музичних формах художні образи в основному вичерпуються темою даних музичних творів. Серед кращих зразків, що відносяться до цієї сфери музичного мистецтва, приховано багато цінного: життєві стимули, задушевний ліризм, героїчний пафос і т. ін. Проте прогрес, як рух до позитивних змін в естетичній свідомості, в смаку музикантів-аматорів не може остаточно реалізуватися лише в пісенно-танцювальній сфері, а вимагає “включення” високих зразків класичного мистецтва. На відміну від творів простих музичних форм, які засвоюються людиною лише емоційно, сприйняття і виконання складних музичних форм класичних творів передбачає залучення в уявну побудову або реконструкцію образів, їх форми та змісту [7, 46].

Але оскільки більшість молоді в процесі художньої діяльності орієнтована на виконання лише пісенно-танцювальної музики, то перенесення навичок засвоєння ними простих музичних форм на більш складні явища класичної музики не дає їм можливості без попередньої підготовки зрозуміти і відчути їхню художню сутність. Тому одним із слабких моментів в процесі розвитку естетичних смаків учасників аматорських художніх колективів ми вважаємо відсутність планомірного ускладнення творів, які виконуються в колективі, що узгоджується з музично-естетичним розвитком учасників. Це стосується закладених в них музично-слухових, виконавських, ідейно-художніх та естетичних закономірностей. Вирішення даної проблеми вимагає дотримання методичної умови, що стосується умілого підбору і подачі студентам комплексу музично-художньої інформації, який сприятиме цілеспрямованому розвитку естетичних смаків учасників аматорських художніх колективів, адекватному сприйняттю і засвоєнню ними вершин класичної музики. При цьому необхідно керуватися умовою, що кожен музичний твір повинен *сприяти*:

- вихованню учасників колективу, розвитку їхніх естетичних смаків, розумінню музики;

- збагаченню духовного світу і етичної культури студентів;

- вдосконаленню художнього смаку музикантів-аматорів, розвитку навичок ансамблевої гри;

- розвитку інтересу учасників до інструментального виконання, до занять в колективі;

- розширенню виконавської практики, забезпеченню участі колективу в суспільній та культурно-просвітницькій роботі.

Проте, при всій значущості художнього репертуару, не менш важливе значення для розвитку естетичних смаків у студентства має педагогічно направлений процес практичного засвоєння музичного матеріалу, його виконання.

У створенні цілісної і дієвої системи засвоєння студентами музичного твору ми дотримуємося принципу єдності художнього й технічного. Тому рекомендується засвоєння музичного твору в системі: “слухання (показ твору) – розбір (естетична оцінка) – виконання (стадія розбору) – розбір (з характеристикою образного змісту) – виконання (інтерпретаційне)”.

При такій послідовності роботи над твором у студентів розвивається відчуття самоконтролю. Це шлях до виховання творчої ініціативи і розвитку естетичних смаків своєю виконавською дією. Основним критерієм в даному випадку виступає “внутрішнє уявлення і слухання” (Б.М.Теплов), якість втілення музичного образу, який народжується у музикантів-аматорів при виконанні та прослуховуванні твору. Після цілісного аналізу музики йде процес копіткого відробітку окремих музично-художніх елементів виконання, пізнання їх певних закономірностей. Варіюючи і змінюючи в роботі окремі деталі і фарби виконання, вводячи все нові й нові елементи, при стійкості основного художньо-естетичного завдання, студенти, спочатку за допомогою керівника, а потім і самостійно, повинні відчувати і усвідомлювати, що добре, а що невдало виконано. При роботі над музичним матеріалом слід враховувати і те, що студент, маючи навички гри на інструменті, прагне самостійно засвоїти технічно складний виконавський елемент. Тут важливо підготувати музиканта до розуміння того, чому він повинен виконати свою партію так, а не інакше. Вирішення цього завдання повинне стати для студента його власним висновком. Подібний підхід стимулює прагнення музикантів-аматорів до самоосвіти, творчості, активізує інтерес і розвиває естетичний смак. Уміння цікаво, переконливо, відповідно до авторського задуму розкрити у виконанні ідейно-художній зміст твору, додати його

звучанню чітку змістовну форму, певну образно-емоційну виразність і є вищою формою творчої діяльності колективу – виконавською інтерпретацією. Творча виконавська активність стимулює музикантів-аматорів до подальшої художньої діяльності і засвоєння ними складних естетично цінних художніх творів. Тільки в цьому випадку процес розвитку естетичних смаків студентів не припиняється, а виходить на новий, вищий рівень розвитку.

Висновки. Аматорська художня творчість створює передумови для інтенсивного засвоєння молоддю музичного мистецтва, а через нього і всього багатства естетичних, духовних цінностей нашого суспільства. Проте результативність цієї діяльності багато в чому залежить від художньо-естетичного досвіду особистості. Розширення і поглиблення художньо-естетичного досвіду студентів, активне проникнення в ідейно-художню сутність і образний зміст музичного матеріалу, його естетичний аналіз і виконання має позитивний вплив на розвиток їхніх естетичних смаків. Викладені умови і способи розвитку естетичних смаків студентів – учасників аматорських художніх колективів не виключають можливості існування інших методичних установок, проте вони можуть бути

корисними керівникам музично-виконавських колективів аматорської художньої творчості, оскільки їхня ефективність підкріплена практичною педагогічною діяльністю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій в 2-х тт. – Т. 1 – 2. – К., 1993.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998.
3. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы // Пер. с англ. Под общей ред. Г. Балла, А. Киричука, Д. Леонтьева. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
4. Лихачёв Д.С. Очерки по философии художественного творчества. – СПб.: Блиц, 1996. – 160 с.
5. Серов А.Н. Избранные статьи. - М.-Л.: Литиздат, 1960. - Т. I. – С. 35 – 70.
6. Медушевский В.В. Интонационно-фабульная природа музыкальной формы: Автореф. дис. ... д-ра искусствоведения: 17.00.02/ Моск. консерватория им. П.И.Чайковского. – М., 1983. – 46с.
7. Переверзев Л.Б. Путь к музыке. – М.: Знание, 1981. – 78 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бродський Геннадій Леонідович – заслужений працівник культури України, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: особливості оркестрової роботи як форми організації професійно-педагогічної діяльності студентів мистецького факультету.